

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

A la memòria d'En César A. Torras

CUPLINT l'acord pres per la Directiva del CENTRE i ratificat per la Junta General, l'acte inaugural del curs 1923-1924 ha sigut consagrat a enaltir la memòria del qui fou tants anys nostre President efectiu i que continuarà essent, fins a la desaparició de l'entitat, el seu President honorari, En César August Torras.

La vetllada inaugural tingué lloc el dia 9 de novembre i hi foren representades les següents corporacions: Mancomunitat de Catalunya, Reial Acadèmia de Ciències i Arts, Museu de Ciències Naturals, Jocs Florals, Atracció de Forasters, A. Protectora de l'Ensenyança Catalana, Orfeó Català, Escola del Treball, C. A. de Dependents del C. i de la I., Societat de Ciències Naturals «Club Muntanyenc», C. E. del Vallés, C. E. del Pla de Bages, C. E. Barcelonés, A. E. «Avant», A. E. «Catalunya», C. E. Vilafranquí, G. E. E. Gironí, G. E. «Lleyda», G. E. «Independents», de Masnou, G. E. «Montserrat», de Terrassa i de St. Vicens de Torelló, C. E. «Sabadell», G. E. «Barceloneti», A. E. «Júpiter», Club Pirenenc Català, C. E. «Pàtria», A. E. «Montseny», Secció E. del Centre Comarcal Tortosí, Secció d'E. de l'Institut d'Alumnes de l'Escola Elemental del Treball i altres.

Obrí l'acte el President Sr. Ruiz i Porta, qui tenia al seu costat dos fills i un gendre de l'homenatjat, llegint el parlament que pu-

bliquem més avall, en finalitzar el qual fou descobert el retrat del Sr. Torras que des d'ara figura en la galeria d'excursionistes il·lustres en el nostre local. Seguidament el Sr. Vidal i Riba llegí el seu treball necrològic, que es publica també en el present número, adherint-se finalment a l'acte amb fervents paraules i en representació de la Mancomunitat de Catalunya, el seu diputat Sr. Ricard de Capmany.

El Sr. Ruiz i Porta clogué l'acte, declarant obert el curs 1923-1924.

Discurs del President

Excm. senyor:

Dames i cavallers:

Just, com qui diu, arribat de la meva terra del Camp de Tarragona, en anar a posar el peu en el brancal d'aquest Casal tan honorat, sense ni temps per refer-me del pasme de veure la porta a mig full tancada en senyal de dol per la mort dolorosa del President, ha volgut la vostra gentilesa elevar-me—pobre de mi!—a l'eminent sitial que ocupo, heretant, immerescudament, del gran patrici, la seva actuació i el pòndol d'aquest fogar.

No m'han valgut, pas, les protestes formulades des del fons de la meva ànima, per tal de declinar la distinció, ni les raons que he invocat de la meva vàlua minúscula, car han prevalgut, més que tot, la disciplina i l'obediència, tradicionals en aquesta Casa.

I l'encongiment, encara em dura, que la càrrega, per distingida que siga, sempre pesa, i únicament trobo el coratge que em cal, en l'afecte cavallerívol dels meus confreres de Junta, vers puntals d'aquesta Institució amarada de cultura i patriotisme, que és tant com dir sadollada de tota la bona llei de virior i estudi, de la soca fins la rel.

I en pendre la possessió, gairebé de cos present encara el nostre plorat company, tots els afanys s'emmenaren envers la puntualització dels acords presos en son honor per perpetuar el seu nom prestigiós.

Res té d'estrany, doncs, que la Junta Directiva, enguany, per tal que tot devingui homenatge a la bona memòria de l'amic que ens ha deixat orfens, ai!, per sempre més, haja volgut rompre els vells canons de la tradició, i que, en la diada d'avui, sempre de Festa

Major, fés empaliar amb draps negres, galeries i finestres, i posar la bandera a mig pal, que ha caigut per a mai més redreçar-se, ferit pel llamp, l'arbre mestre del vaixell, que ara resta sens governall, tal com l'avet milenari de la selva, que en caure ho esclafa tot.

Enderrocada la columna miliària que marcava la ruta als caminants, d'ara en avant iran, sempre, fent via sens esma, que el far s'és apagat, i l'horitzó resta a fosques, tot ensamble.

És per això que les planes del Llibre d'Actes, estan orlades de dol, en els seus marges, i la meua veu surt desmaiada i pobre, que tot, senyors, la Mort ho ha estroncat, i els parlaments no tindran altre sentor que la del rés funerari, en lloc dels d'estructura acadèmica, de consuetud.

Oh, Mestre inoblidable i volgut amic!

D'aquell any, en què reunits en el claustre del Monestir de Poblet fèiem el Primer Congrés d'Excursionisme Català, ara recordo la seva paraula càlida i fervorosa, la paraula paternal, amb la qual, fent de mi un elogi immerescut, m'encoratjava per que prenguéss part en les tasques del Segon Congrés, a Lleyda, i a l'any següent, en el Terç, a Tarragona, com recordo, també, la memorable i triomfal excursió marítima, per ell organitzada sota la direcció d'aquest Centre, feta a bord del «Balear», l'any 1908, per tal de commemorar el VII.è Centenari del natalici del Rei En Jaume, *el Conqueridor*, primer a Tarragona, on vam orar, plens de santa emoció, davant la tomba del gran Rei; després, seguint la ruta del Monarca quan la conquesta de Mallorca, a Salou; després, envers la illa de Menorca, envers la de Mallorca, envers la d'Eivissa...

Un jorn d'aquella excursió, tornàvem, amb ell, de visitar Miramar, la finca de l'Arxiduc d'Austria, a Valldemosa. Ell es va separar de mi, per veure, de prop, un torricó, graciós com un *belvedere*, bastit damunt les roques de la mar, blava, aquell jorn, com una immensa turquesa; i jo, tot corprés me'l guaitava, En Torras, com davallava envers aquell torricó, en pendent ràpida i forta; i al cap d'una curta estona, me'l veia trescar, pujada amunt, amb agilitat meravellosa, com un jove de vint anys, i sense gens de sobre-alè, car com alpinista, era, realment, formidable.

Tot, dissortadament, és acabat!...

Diada de St. Joan, més que enterrar el President, enterràvem un tros de l'espiritualitat de la nostra Catalunya, per a la qual tant ell havia treballat, honorant-la i estimant-la, recorrent-la de cap a cap i pam a pam, per tots els indrets i comarques, les valls més gemades i els cims més alterosos, per tal que, dibuixada per les seves

hàbils mans, devingués un esplèndid aiguafort i fos, com hò és, coneguda arreu del món.

Per això, per això, els seus llibres seran, tot temps, més que un *Bædecker*, el breviari de l'excursionista; el *Llibre d'Hores* d'inicials policromades i capçaleres opulentes, com aquells Còdex fets en la quietud de les cel·les monacals, amb les pells transparents del non-nat, o amb les fulles ambarines del pergami; i cada còp que l'excursionista obrirà llurs planes, de la muntanya o del pla cullirà una flor perfumada, o el bri d'una herba, i la hi deixarà, pietosament, com senyal i record de la jornada.

Ara, senyors, d'aquesta placa que l'Excursionisme Català, al qual, des d'aquest sitial reto el meu homenatge de simpatia i salutació, d'aquesta placa que se li dedicava amb respecte i amor filial, aquesta Associació nostrada en serà dipositària, i aquí restarà sempre més, com una sacra endolada, o un epitafi.

Rebeu, Honorable senyor representant de la més alta significació de Catalunya, la meva més respectuosa salutació, i les gràcies més efusives, per haver-vos dignat enaltir, amb la vostra presència, l'acte d'avui.

A vosaltres, les dames i damisel·les gentilíssimes, i a tots els companys, també les gràcies més cordials per l'interés que haveu demostrat venint a pendre seient en aquesta solemnitat.

I d'una faisó especial, m'adreço als que sou els fills del President, per tal com dueu el seu nom honorat, i la seva sang en les vostres venes, per donar-vos una abraçada que siga com la transfusió més pura de l'amor i l'admiració que tota la Catalunya Excursionista, sentia i sentirà, sempre més, pel gran català, patró de cavallers i espill de bons patriotes.

I ara, permeteu-me que clogui, i que descorri el drap que cobreix el retrat del President insigne.

Ho faig amb tota l'emoció, i amb el cegament de cames del fill que treu la mortalla del seu pare.

JOAN RUIZ I PORTA

En César August Torras ⁽¹⁾

Senyors:

ERA a primers de maig darrer, que rebí la comanda de redactar unes ratlles per publicar en el Butlletí del nostre CENTRE com adhesió al projectat homenatge a En Torras, escrivint amb aital motiu les següents paraules:

«A iniciatives de la Secció d'Esports i Excursions del «Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria», l'excursionisme català organitzat prepara un acte d'homenatge al seu capdavanter En César August Torras, actual president del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i Director d'aquest Butlletí. Aquestes mateixes circumstàncies ens coibeixen un xic en les nostres manifestacions d'entusiasme i adhesió a aquest acte. L'afecte i la veneració que en aquesta casa es té al Sr. Torras, va quedar palesat en l'homenatge íntim que se li feu en l'any 1916. La nostra gratitud i els llaços que amb ell ens uneixen són tants i tan forts, que ens és impossible condensar en poques paraules, tots els nostres sentiments. L'homenatge de l'Excursionisme Català al Sr. Torras és sols acte de justícia, de reconeixença, de merescut agraïment, a la constància, encert i entusiasmes del que ha sigut i és encara el nostre capdavanter i mestre, sembrador infadigable de llevors sanitoses, apòstol fervorós, escriptor pulcre i amic entranyable, que ha portat a cap una tasca meritòria i fruitosa en extrem. Amb l'orgull dels llaços que amb el Sr. Torras ens uneixen, vagi per endavant la nostra adhesió al dit homenatge com la més entusiasta, sincera i pregona-ment sentida»

Aquestes ratlles no arribaren a publicar-se en el nostre Butlletí. En el lloc a elles destinades, aparegué una trista nova donant compte de la mort del Sr. Torras, ocorreguda el dia 22 de juny darrer, després de penosa i crudel malaltia. ¡Poc podia pensar jo en escriure aquelles ratlles, que poc temps després rebés l'altra

---

(1) Treball llegit en la sessió celebrada el dia 9 de novembre del corrent any.

comanda, trista i honrosa a l'ensem, d'haver d'escriure la necrologia del mestre i de l'amic, la mort del qual ha sigut per tots sentida amb pena i recança, deixant atuïts i esmaperduts tots els excursionistes catalans, com a vianants sens guia i estol sens capità, temerosos d'errar en la tasca tan ben empresa i assenyadament per aquell dirigida!

La mort crudel i desapiadada ens ha arrabassat la companyonia del nostre guador constant i infadigable i el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA complint amb son deure prengué l'acord d'honar la seva memòria dedicant-li, entre altres actes, la sessió inaugural del present curs, fent-me a mi l'encàrrec honorós de llegir-vos un treball necrològic, palesant-vos els mèrits d'En César August Torras, d'aquell home, dedicat quasi per complet a les tasques i finalitats de l'excursionisme cultural i patriòtic; ço que vaig a fer seguidament comptant amb la vostra atenció i benevolença.

És a mitjans del passat segle, que responent a la veu dels nostres poetes i dels nostres historiadors, va formant-se el moviment de renaixença de la terra nostrada, una de les característiques del qual era el natural afany de conèixer i fer conèixer la nostra Catalunya. Esperonats per aquet noble desig i pels treballs publicats per En Parcerisa, En Piferrer, En Milà i Fontanals, En Pi i Margall, En Víctor Balaguer, N'Aguiló, En Puiggarí i alguns altres, que poden ésser considerats com a precursors de l'excursionisme català i que es dedicaren a donar a conèixer les belleses monumentals del nostre terrer, escampades per totes les seves encontrades, sorgiren en diferents indrets, aplecs de jovenalla entusiasta que començaren a agrupar-se per recórrer i estudiar la nostra Catalunya, inflamats de llur ardent amor vers la mateixa. Entre aquests aplecs, un n'hi hagué a la nostra comtal ciutat format de joves estudiosos i cultes, arborats d'aquells sants sentiments, i formant part d'aquest aplec amical hi veiem per allà a l'any 1875 En César August Torras i Ferreri jove allavors d'un 22 anys (puix havia nascut el 5 de juliol de 1852), ple d'ardidesa i de belles il·lusions, franc i comunicatiu, d'activitat sens mida i entusiasta com pocs. Català per naixença, fill de nostra ciutat i de pare català, company d'erudits compatriotes sadollats d'aquell romàntic sentiment desvetllador de l'ànima de la nostra terra, formà en aquell petit aplec i en una Societat poc després constituïda privadament i batejada amb el nom de la «X» portant-hi el seu valuós concurs i els seus grans entusiasmes. I quan poc temps més tard, la impaciència i l'ardor juvenívol d'alguns dels seus com-

panys donava lloc i ocasió de constituir a Barcelona, a les darreries de l'any 1876, l'«Associació Catalanista d'Excursions Científiques» és En Torras dels primers d'allistar-se en els seus rengles per no abandonar-los jamai, donant mostres de sa ferma constància per ben pocs igualada.

Des d'aquí arrenca, per dir-ho així, la vida excursionística pública d'En César August Torras, que és el que a nosaltres interessa. Amb ell neix l'excursionisme català organitzat; amb ell creix i es desenrotlla; amb ell arriba a la seva plenitud, assolint l'ufana i esplendor dels nostres dies; convertint-se aquell plançó en arbre vigorós ben arrelat en el nostre terror i d'exuberant brancada, contra el qual res han pogut el corc de la indiferència i el menyspreu de la seva joventesa, ni la natural crisi de creixença, ni els esbufecs de les ponentades que sovintegen en aquesta terra. Anem, doncs, a resseguir la vida d'En Torras dins l'excursionisme, que és com dir seguir la vida d'aquest mateix de des de sa naixença fins als nostres dies, fins als moments actuals.

Era el 2 de maig de 1877 quan l'«Associació Catalanista d'Excursions Científiques» nomena la seva primera junta definitiva i és en dit dia que s'escolleix En César August Torras per portar-lo a ocupar el lloc de secretari primer d'aquella entitat joveníssima. Tot seguit se desplega dins la mateixa, la portentosa activitat d'En Torras, deixant-hi ben marcada la seva influència i la seva segura i decidida petjada, prenent part ben activa en totes les seves tasques. Se'l veu pendre part en les excursions realitzades; el trobem ressenyant els fruits de les mateixes, llegint diferents i nombroses Memòries i treballs; s'encarrega de les notes explicatives d'alguna de les fulles de l'«Album pintoresc i monumental de Catalunya», com la Monografia del claustre del monestir de Sant Salvador de Breda i la Relació del Paisatge de Sant Pere de Casserres; i ell és el qui obté el primer premi del concurs de projectes per un segell per l'Associació; tot això apart de la seva feina de secretari i de la seva intervenció en juntes i comissions diverses. Entre els seus treballs llegits i publicats en aquells primers temps, en les Memòries de la dita Associació, trobem les ressenyes de les següents excursions: a Sant Bartomeu de la Quadra; Canovelles, Llerona i Granollers; Cornellà i Sant Joan Despí; Vich, Ripoll, Sant Joan de les Abadesses i Camprodon; Sant Martí Sarroca, Vilafranca, Olèrdola i Moja; Breda, Montsoriu, Arbúcies, i Hostalrich; Vich, Roda, Sant Pere de Casserres i Sabassona; Argentona, Burriach i Mont Cabré; Cervelló i Sant Ponç; Gavà, Viladecans i Aramprunyà; La Roca i Santa Agnès

de Malenyans; Centelles; Sant Martí de Provençals; Torra Pallaresa i Sant Jeroni de la Murtra; Castell de Belloch i Cardedeu; Tarragona, Alcover i Santes Creus.

Tots aquests treballs foren publicats en les Memòries de la dita Associació corresponents als anys 1877, 1878 i 1879, a fi del qual cessa el Sr. Torras en el seu càrrec de secretari, després de redactar i publicar la Memòria reglamentària dels treballs efectuats per aquella Associació des del començ de les seves actuacions fins al 31 de desembre de dit any 1879. A més d'aquests treballs publicats, devem fer menció d'altre llegit en 23 abril de 1879 per commemorar la diada de Sant Jordi i diversos parlaments en actes oficials d'aquella corporació.

Després d'aquesta activitat, roman En Torras una temporada en actitud passiva i expectant, un xic separat de les tasques oficials de l'«Associació Catalanista d'Excursions Científiques», malgrat ocupar el càrrec de Vice-president de la mateixa; al qual no deixaren de contribuir les disidències aparegudes en el camp de l'excursionisme català. Amb tot, en el mes d'agost del 1880 el trobem a Luz i Gavarnie representant l'Associació en la reunió dels Clubs Alps per aquell temps celebrada; i en el periòdic «La Renaixença» publica dins l'any 1880, els següents treballs: Ascensió al Montgrós de Montserrat; Sant Martí Sarroca; Exploració del SE. i S. del Nethou i ascensions al pic oriental de la Maladeta i al de les Tempestats, traducció de la ressenya del comte Russell. Formà també part el Sr. Torras en aquell període d'una Comissió per a la construcció de Refugis i Observatoris i d'altra per tractar de la fusió de les dues Associacions excursionistes que hi havia allavors, els intents de la qual no reeixiren de moment.

A fi del 1881 acaba en el seu càrrec de Vice-president, i en desembre del 1882 és nomenat vocal de la mateixa Directiva per als anys 1883 i 1884, publicant els seus treballs: Una excursió a Sant Miquel del Fay; i Excursió a Núria, Puigmal i altres llocs notables del Pireneu.

L'excursionista anava prenent volada. Dels encontorns de Barcelona, de les veïnes comarques del Vallés i Penedés, de la plana de Vich i de les muntanyes més properes, el veiem ja remuntar-se vers els cims dels Pireneus. El narrador expert, de paraula fàcil i convincent, arribava a la seva plenitud. L'apòstol creava deixebles. El propagandista constant feia escola. El sembrador infadigable, recullia ja fruits sanitosos. El jove s'havia fet home. El company era ja un capdavanter i un gran guaiador; i reconeixent-ho així els seus

consocis, l'enlairen a la presidència de l'«Associació Catalanista d'Excursions Científiques» en el mes de desembre de 1885, càrrec que exercí fins a l'acabar el 1888, presentant la dimissió del mateix.

Durant aquest període de temps va donar a conèixer les seves ressenyes d'excursions, no publicades: A les valls del Pirineu Oriental; A la font del Bor; A Tossa i Pas dels Lladres; Als estanys de Querançà; totes elles narracions pirenenques, plenes d'encís i atractivitat.

Però, el més notable i característic d'En Torras d'aquell temps; el que més ens palesa la seva verdadera manera de sentir i comprendre l'excursionisme; el que més ens revela el seu esperit i temperament, és sens dubte la vistosa garba dels seus tres discursos llegits en les sessions inaugurals dels cursos de 1886, 1887 i 1888 respectivament.

En el primer de dits discursos, comença per qualificar-se de mer «admirador i propagandista de les belleses i tresors de tota llei escampats per nostra aimada terra de Catalunya», i tot ell està saturat d'aquell sentiment que formà la infantesa de l'excursionisme català, essent un cant d'amor i exaltitud vers la terra que el vegé néixer. I en tractar de concretar la finalitat de l'excursionisme en el nostre país, exclama:

«Pretenem tan sols salvar el joiell escampat de nostres passats i conservar nostres lleis pròpies que s'adaptin a nostre esperit de nissaga; volem conservar i restaurar, en el que s'atemperin a l'avui, les costums pures i galanes de l'ahir; volem guardar les tradicions de la llar pairal, volem conèixer la ingenuïtat i la inventiva del nostre poble amb l'estudi de ses cançons populars, ses llegendes i rondalles; volem que les despulles que encara ens resten de nostres monuments venerables per son art i per sa història, sien conservades com se mereixen; volem escorcollar els fets històrics perquè ens serveixin d'estímul i exemple, i fer-los ressaltar perquè ens donguin el lloc que ens mereixem...; volem que nostre poble conegui el que ha valgut i el que val per que procuri valer més encara...; volem evaluar les belleses naturals tant com les artístiques, moltes encara gairebé desconegudes, per fer un inventari del que tenim, del que encara ens queda i del poc que anem atresorant; volem la millora dels medis de comunicació perquè tothom pugui assaborir, visitant-ho i veient-ho, el que posseïm; i valdre'ns d'una activa propaganda per fer-ho conèixer a tothom, als de casa perquè se'n gaudeixin i als de fora casa perquè ens facin justícia apreciand-ho degudament».

Heu's aquí el programa sentimental, romàntic, i pràctic alhora, de l'excursionisme d'aquell temps no molt llunyà, inspirat per l'amor a la terra i els desitjos d'assolir la seva dignificació i prosperitat. I aquest mateix esperit perdura en el següent discurs d'En Torras, en tractar del nostre terrer i de l'excursionisme, com a mitjà d'estudi de les seves bellesa naturals, dels seus monuments, de les seves costums, de la seva llengua, de les seves llegendes i cançons, i de tot el que pot contribuir al despertament d'un poble.

Aquest programa; aquesta finalitat de l'excursionisme que feu aplegar a son redós a tots els qui més se distingiren en el moviment de la nostra renaixença, és aquell mateix tan ben condensat en aquella esparça del gran poeta mossèn Cinto quan exclama:

Excursionistes que pel pla i la serra
en lo camp de la pàtria espigolau,
ajudeuli a collir lo que es a terra,
ajudeuli a servir lo que li cau.

En el discurs del Sr. Torras del 1888 ja hi veiem una marcada evolució; ja hi trobem l'excursionisme en son grau d'adolescència; ja apareix l'home pràctic que va especificant i caracteritzant la modalitat pròpia de l'excursionisme, marcant les seves aspiracions en forma no tan platònica com en el primer dels seus parlaments. Ara ens diu que l'«Associació d'excursions» deu ésser un generador, un centre de forces per anar-les comunicant i infundint als excursionistes, el mateix que fa el cor amb el individu comunicant-li la vida amb la sang», tot exposant les excel·lències de les excursions particulars sobre les col·lectives; i com a finalitat corporativa hi posa: la publicació de treballs, monografies, ressenyes, vistes fotogràfiques i guies itineràries, la formació d'una biblioteca pura i exclusiva sobre excursionisme, les excavacions arqueològiques, la conservació de monuments, el foment de bones vies de comunicació, la construcció de refugis i observatoris, i tot el referent a l'estudi de les muntanyes, apareixent l'enamorat fervorós de les mateixes, tot exclamant: «Un esperit migrat sols veurà desolació i aspecte feréstec en les aspres puntes a voltes inaccessibles, en els alts penyalars de tremendes arestes partides per les aterrades tempestes, en les salvatges canals per on salta rodolant l'esmicolat detritus quan lo tro repercutint cent voltes llança el llamp esfereidor que tot ho trinxà i esbocina; en les brillants congestes d'una neu pura i eterna; en

el davassall granític d'immensos blocs caiguts en espantós desordre; en les clotades esquerpes i amagades, on la naturalesa hi prodiga sos dons sens conreus de cap mena; mes l'ardit excursionista, hi veu allí bon xic més, hi veu l'ordre de la Naturalesa en mig de la confusió, estudia la marxa de les serres, l'embrollat capdell de les muntanyes, la formació de les valls, els corrents de les aigües, les influències climatològiques; i si és filòsof o poeta, son esperit s'exalta doblement davant de tanta grandiositat i sent amb doble força davant d'una bellesa natural, tan espontània i tan pura»... Aquí hi trobem ja més el Sr. Torras dels nostres mateixos dies.

Durant el temps de la seva presidència, el veiem pendre part molt activa en la Comissió o junta de la restauració del monestir de Ripoll i treballar per la fusió de les dues associacions excursionistes de la que era bon paladí. Aquesta fou aviat un fet; i el 7 d'abril de 1891 quedava definitivament constituït com a resultat de la mateixa, el nostre benvolgut CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.

En Torras, que havia publicat a comptes seves el notable Volum VIII de les Memòries de l'«Associació Catalanista d'Excursions Científiques», es mostra retret i passiu fins que el desembre de 1894 és nomenat vocal de la Junta Directiva. A l'any següent realitza una excursió a la Costa Brava i seguidament en va fent moltes altres, entre elles, les ascensions a la pica d'Estats i a l'Aneto. Fins a les darreries del 1900 continuà en aquell càrrec, interessant-se principalment en organitzar excursions per estudis i descripcions comarcals baix un pla determinat, començant per la Maresma o Costa de Llevant. Com a conferències seves en aquest període podem citar:

«Una excursió pirenenca pels cims de les valls del Ter, el Fresser i el Segre i ascensió al pic de l'Infern», amb projeccions fotogràfiques; «Les serres divisòries del Ter i del Fluvià», i «L'organització de treballs per la redacció d'una Geografia comarcal de Catalunya».

Altra volta ens trobem amb un període, de dos anys, en què el Sr. Torras s'eclipsà un xic, deixant de pendre part activa en les tasques del CENTRE. Aquest apareix en un estat transitori d'estancament. Els actes que realitza es veuen poc concorreguts; el seu modest piset, al tercer pis d'aquesta casa, sota els capitells de les columnes d'Hércul, resulta més que suficient. El nombre dels seus socis a penes traspassa la xifra dels 400; una crisi de debilitat sembla trucar a les seves portes. Mes el nostre home, En César August Torras, no roman pas quiet i separat de l'excursionisme, sinò molt al contrari. Portat de son amor vers el Pireneu, desitjós de donar a conèixer les seves innumbrables belleses, convençut de la necessitat

de la publicació de bones i completes guies que facilitin les excursions per les seves encontrades i aprofitant-se de les temporals estades i estimació que sent per la xamosa vila de Camprodon, recorre seguidament tots els pics, carenades, valls i riberes pirenenques que formen les grans comarcades del Ter, el Freser i el Segre, estenent-se fins a les vores del Llerca i del Fluvià i les veïnes regions del Conflent i el Vallespir, i fruit d'aquestes excursions i estudis, ens ofereix com a vistosa toia la seva obra mestra, definitiva, «Pireneu Català», llegint-ne les primíces en la sessió celebrada en aquesta casa el dia 27 de juny de 1902, i de la qual no us he de ponderar el mèrit perquè és de tots vosaltres ben conegut baix tots conceptes. Tots sabeu l'èxit d'En Torras i de la seva obra, rebuda amb general aplaudiment. Això encoratjà En Torras i als quatre volums publicats en 1902 va afegir-hi «El Bergadà», en 1905; «Olot», en 1910, i «El Cardener», en 1922; sens comptar que el 1914 publicà com ampliació d'una de les primeres «La vall de Ribes i altes valls del Freser», el 1918, «La vall de Camprodon» i «La Garrotxa», el 1919; «Vallespir, Conflent, Canigó, Alberes», i el 1921 «El Ripollès»; quedant així constituïda aquella obra avui en dia per vuit diferents volums, al que prompte podrem afegir-hi «La Cerdanya», que deixà quasi acabada i que esperem ja amb veritables ànsies i fruïció. El nom d'En Torras travessa la frontera, i el seu mèrit i la seva glòria com a excursionista quedà definitivament arrelat i reconegut per tot Catalunya.

Això fa que altra vegada els seus consocis es fixin en la seva persona i el vulguin com a son menador i guia i el 27 de desembre de 1902 és elegit pel càrrec de president, en el qual continua mercès a successives reeleccions fins al juny de 1915, en demanar un xic de repòs després de més de dotze anys de treball actiu i constant.

La presidència d'En Torras tots la recordeu; coincideix amb la creixença del CENTRE, amb la revifalla i subsegüent esplendor de l'excursionisme a nostra terra, tot degut en bona part a les seves iniciatives i actuacions. L'haver entrat jo a formar part de la Junta Directiva d'aquesta casa a l'any següent 1903 i havent treballat modestament però constant a son costat quasi sense interrupció, fa que conegui com pocs els esforços, les energies i els èxits i mèrits d'En Torras durant els dotze anys seguits d'actuació presidencial, circumstància sens dubte que ha fet que siga jo el que ocupi ara la vostra atenció.

Per aquelles dates, abans de l'elecció d'En Torras, el bon patrici En Ramon Muntaner, després comte de la Vall de Canet, havia

adquirit la propietat d'aquest immoble; les columnes de l'històric temple d'Hércul corrien el perill de fugir cap al castell de Santa Florentina o vers Londres, fent via cap al «British Museum»; el desinterés del nou propietari, aidat de son gendre nostre bon amic En Ricard de Capmany, actual comte de la Vall de Canet, i la decidida cooperació d'En Torras varen salvar-les per a nosaltres. Entusiasta partidari aquest, d'eixamplar la casa pairal de l'excursionisme, posa poc menys per condició per acceptar la presidència, el nou conveni o contracte d'arrendament de nostre estatge social, baix la base de les importants obres de reforma i millora que el propietari hi havia de portar a cap. I així se feu, engrandint nostre estatge i salvant per Catalunya aquell joiell monumental.

I es millorà nostre Butlletí i s'inicià la creació de Seccions i al cap de dos anys precisos, ja arribàvem a mil els socis d'aquesta casa, realitzant-se gran nombre d'excursions i multiplicant-se prodigiosament els cursos, sessions i conferències que sense interrupció venen donant-se. I com si això no fos prou, es creen Centres comarcals, començant pels de Manresa i Tàrrrega, i ens adherim a la «Fédération Internationale des Sociétés Pyrénéistes». I tot, sota l'impuls vigorós d'En César August Torras, que sabia encomenar els seus entusiasmes a tots els qui, coratjosament i esperançada, l'envoltaven.

I arriba el 1907 i portat d'aquell mateix sentiment que li feu emprendre l'obra de publicar el «Pireneu Català», llançà la idea de la construcció del Xalet-Refugi d'Ull de Ter, com a iniciació pràctica de la magna obra de construcció d'una xarxa de refugis de muntanya esmerçant en la seva realització tots els seus entusiasmes i totes les seves influències; ço que li valguè principalment l'ésser nomenat soci honorari del Club Alpi Francés, i fill adoptiu de la vila de Camprodon.

En Torras continuà durant tota sa vida, conreuant pràcticament l'excursionisme i de manera especial l'excursionisme muntanyenc i encara més especialment l'excursionisme pirenenc. El qui ara us parla, havia tingut la sort, com molts de vosaltres, de trescar amb la seva companyia per moltes de les serralades de la nostra Catalunya, principalment pel Bergadà i el Cardener i les altes valls de Ribes i Camprodon, i amb joia i recança recordo les agradoses jornades amb ell passades per diferents indrets de la catalana terra. Encar me sembla que el veig amb sa fesomia, esquerpa en apariència com les nostres altes carenades; amb sa petja segura i decidida; amb sa parla agradable explicant-vos o fent-vos remarcar tot el que de

notable anava passant davant nostre esguard, o donant bons consells, o narrant-vos anècdotes dels primers temps de l'excursionisme; amb sos entusiasmes, que culminaven en assolir el cim desitjat, després de penosa pujada, tot ensenyant-vos i anomenant familiarment totes les muntanyes i pics albiradors a l'entorn, com amics ben estimats!... Estava ja malalt, el seu cor necessitava repòs i tranquil·litat i malgrat això i arribar a la setantena, encar el veiem excursioner per les belles encontrades de la Cerdanya, donant proves de fortitud i constància i de prodigiosa activitat.

I En Torras, home de treball, que havia d'atendre a les obligacions de la seva professió d'Agent de Canvi i Borsa i a les de la seva nombrosa família, complint-les fidelment, ens dona mostres d'aquella activitat, encarregant-se de contínues gestions i venint aquí tot sovint a donar-nos a conèixer els fruits saborosos del seu romiatge per les formoses encontrades de la nostra terra. Fins a més d'una cinquentena són les conferències donades per En César August Torras en aquesta casa, a més de les ja anomenades, i sens comptar-hi, per tant, les donades en altres Centres, ni els discursos presidencials.

Aquests són en nombre de nou referint-nos sols als de les sessions inaugurals de curs, i foren pronunciats en els anys 1903, 1904, 1906, 1907, 1909, 1910, 1912, 1921 i 1922, aquests durant la seva darrera reelecció ocorreguda en el primer de dits anys, i que durà fins al dia de la seva mort. En el primer de dits discursos tractà, el Sr. Torras, de la tasca feta per l'Excursionisme i de la tasca a fer, senyalant com immediata l'estudi de la reconstitució comarcal de Catalunya i el foment de nous Centres i Seccions especialitzades; i en el segon, ens parla de la influència de l'Excursionisme en el Renaixement Català, essent ambdós parlaments, penyora d'aquell esperit que vivificà l'excursionisme a nostra terra. En 1906 ens parla ja més positivament de la pràctica de l'excursionisme, i dedica els discursos de 1907 i 1912 a exposar la conveniència i utilitats dels refugis muntanyencs. En el del 1909 tracta el tema: «Actuals tendències i orientació de l'Excursionisme», i dedica el de 1910 de manera especial a l'estudi de la toponímia. El canvi aparent del nostre excursionisme, influeix en l'ànima d'En Torras, s'hi adapta i l'inspira els seus dos darrers parlaments sota els temes: «L'Atracció de les muntanyes», «L'Excursionisme com educador del sentiment de bellesa»; el primer dels quals és un veritable cant a la Natura, francament sentit i bellament expressat.

Però, si En Torras era un sentimentalista, era també un home

pràctic, i per sobre de tot era un entusiasta propagandista de les seves idees i dels seus sentiments. D'aquí les seves innumbrables conferències arreu donades, els articles periodístics publicats i sobre tot les seves ressenyes de les excursions realitzades. Entre els seus treballs, s'han publicat els següents en el nostre Butlletí, a més dels ja anomenats: «Excursió a Alps, La Quart, Vilada i Sant Jaume de Frontanyà» (1902); «Excursió a les Serres de Guardia i Pinós» (1903); «Una excursió al pic de Balandrau» (1904); «De cap a cap de la serra del Cadí», «Excursió a Roca Colom i comarcada de Concrós», «Un recorregut pel massís de les serres de Cabrera» (1907); «La clausura del Refugi-guardat d'Ull de Ter» (1909); «La serra del Vert» (1912); «En Juli Vintró i Cassallachs», «El circ de Gavarnie en perill» (1913); «El sot de Tantellatge» (1917); «Les comarques naturals de Catalunya ajustades al moment present» (1919); «El bosc del Gresolet» (1921), i l'estudi de les comarques de «Camprodon, Vall de Ribes i Ripollés» (1920); «Vich», «Les Guilleries» (1921); «Gironés», «Olot», «La Garrotxa», «Empordà», «La Selva» (1922), i «El Bergadà» (1923), que és l'últim treball publicat, havent deixat en cartera, les notes per a la delimitació d'alguna altra comarca i les referents a la ja nomenada guia de la Cerdanya, volum IX del seu «Pireneu Català».

La darrera vegada que En Torras ocupà la tribuna d'aquesta casa fou en la nit del 3 de novembre de l'any passat per llegir son treball referent a la delimitació de la comarca del Pla de Lleyda i Les Garrigues. Poc més vingué per ella. La malaltia anava minant aquella naturalesa robusta i a ella sucumbí, pagant el tribut de la seva persona a la mort inexorable.

Del que fins ara us he dit, menys o més barroerament, se desprèn ja la característica, la nota culminant d'En César August Torras. És un excursionista tot d'una peça, és un home que sent, practica i propaga l'excursionisme; i que a ell dedica tot son valer i tota la seva activitat; i com a representant genuí del mateix treballa constantment pel bé i pel progressiu creixement de son aïmat CENTRE EXCURSIONISTA que tant li deu. Però, per sobre de tot i abans de tot, és un català de soca-arrel i a son amor a la terra supedita tots els seus sentiments i totes les seves activitats. He dit que En Torras, sentia, practicava i propagava l'excursionisme; però fixeu-vos-hi; sembla que no el comprengui fora de la seva Catalunya. D'En Torras, fora del seu viatge de noces, no se sap que hagués recorregut per son

gust terres estrangeres; si alguna vegada travessa la frontera, és sols per assistir a algun Congrés pireneista; i ferm muntanyenc, no coneix els Alps, i fins els Pireneus mateix li són quasi desconeguts en sos vessants de França i Aragó, sortint de terra catalana. I tots els seus treballs d'excursionista i tot el seu ideari com a tal, és amb mires exclusives i sols aplicables a Catalunya. Ell és el mestre, l'apòstol i el guador de l'excursionisme; però sols de l'excursionisme català. Heu's aquí la característica d'En Torras.

Pels seus mereixements, i a més d'ésser soci corresponent de la «Sociedad Arqueológica Tarraconense» i membre de la junta directiva de la «Societat d'Atracció de Forasters» de la nostra ciutat, fou nomenat soci honorari de la «Secció dels Pireneus Orientals del Club Alpí Francés», de l'Associació «Peñalara», de Madrid, i de l'«Asociació Excursionista Avant» de nostra ciutat, i president honorari de l'«Agrupació Excursionista Catalunya», i dels Centres Excursionistes del Vallés i de Sabadell; i en constituir-se la «Lliga de Societats Excursionistes de Catalunya», en fou elegit president. I com us ho he indicat al principi, la seva darrera malaltia i mort subseqüent, ens sorprengué en plena organització del just homenatge que tot l'Excursionisme Català havia acordat dedicar-li.

¿I què més podria dir-vos ara, si tots heu conegut com jo mateix el nostre mestre i capdavanter, el nostre company i amic entranyable? Ell ens ha deixat; però la seva obra i la seva recordança perduraran entre nosaltres i per un mai més podran separar-se els noms del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i del que fins després de mort ha sigut nomenat el seu president honorari, En César August Torras. Ell ha mort, però jo estic segur que el seu esperit viurà eternalment entre nosaltres els excursionistes catalans, per a millor bé, prosperitat i glòria d'aquesta terra d'ell tan estimada.

EDUARD VIDAL I RIBA

Advertiment

Tenim el propòsit de donar cabuda, en aquest número, als nombrosos i excel·lents treballs rebuts, dedicats a la bona memòria del nostre plorat president En César A. Torras, però l'excés d'original ens obliga a ajornar llur publicació. El bon seny dels autors ja se'n farà càrrec.

Les Comarques naturals de Catalunya

Pla de Bages

CONFRONTA aquesta caracteritzada comarca amb el Bergadà al N., amb el Lluçanés i el Moyanés a llevant, amb el Vallés al SE., a migjorn amb la comarca d'Igualada i la Segarra a ponent i amb la comarca del Cardener al NO.

Ocupa un gran circuit format per plans més o menys ondulats, envoltats d'ateroses muntanyes, ço que li dona un aspecte falaguer i un cop de vista gai i bell.

Formen el conjunt de la comarca les valls dels rius Cardener i Llobregat amb llurs afluents des de l'entrada del primer en l'entall de Súria i del segon en el de Balsareny, fins a la sortida dels dos rius acoplats en l'estret format més avall de Monistrol, entre el Montserrat i les derivacions de la serra de Sant Llorenç.

La part formada pel propi pla de Bages correspon al centre de la comarca, en la part plana, oberta junt al tranquil curs dels corrents dels rius i en ella es troba l'horta de Manresa, Sant Fructuós i Sant Iscle de Bages, Valldelsborts, Olzinella, Sampedor, Sallent, Navarcles, Salelles, Vilatorrada, Sant Martí de Torruella i Sant Mateu de Bages. Les altres localitats es troben escampades en la comarca en els clots de les valls que la formen o en els rampanys de les serres que la tanquen.

Els límits de la comarca del Cardener, amb el Bergadà i el Moyanés els hem vist ja en tractar d'aquelles comarques. El límit amb la Segarra el formen la serra de Boixadors a l'estrem de la de Castelltallat i la part superior de la ribera de Rajadell en el lloc on els noms termenals ens indiquen ja canvi de comarca com són: Aguilar de Segarra, Serrat de Castellar i puig Ferner, seguint després per la serra de Fontanelles i la de Rubió. Aquesta última serra i la muntanya de Montserrat formen el límit amb la comarca d'Igualada. El confí amb el Vallés el constitueix la grandiosa serra de Montnegre o de Sant Llorenç del Mont, amb la seva estribació de

la serra d'En Pau i muntanya de Bacarisses fins a trobar el pas del Llobregat davant de la muntanya de Montserrat.

Forma la comarca un conjunt de 28 municipalitats distribuïdes de la següent manera, havent-hi entre elles una ciutat i cinc viles; la ciutat de MANRESA enlairada garbosament sobre els marges del Cardener; la vila d'ARTÉS, a l'esquerra de la ribera de son nom o Riusec tributari de la Gavarrera; la vila de MONISTROL, que té dins son terme el celebrat monestir de Montserrat; la vila de SALLENT, junt amb els agregats de Cabrianes, Cornet, Sant Ponç, Sant Miquel de Serrasents i Sant Pere de Serrahima; la vila de SAMPEDOR, junt amb Claret, la qual en l'any 1400 obtingué el títol i drets de Carrer de Barcelona; la vila de SÚRIA, amb Santa Maria de Cerarols; BALSARENY, situat al peu del Llobregat, sobre el que hi té un pont de cinc arcs d'últims del segle XVIII. Sota la vila hi ha la presa de la sèquia que rega el terme de Manresa i bona part del pla; CALDERS amb Monistrol de Calders i Viladecavalls, cada un amb parròquia en la vall de la ribera del seu nom. CALLÚS en la vall del Cardener; CASTELNOU DE BAGES amb Argensola i el Putxet en vessants del Cardener; CASTELLFULLIT DEL BOIX amb Mayans, enlairat en el vessant de la ribera de Guardiola afluent del Cardener; CASTELLGALÍ, prop de l'unió del Cardener amb el Llobregat; CASTELLVELL, amb el Vilar, La Bauma, Les Comes i Sant Cristòfol en la conca del Llobregat; FONOLLOSA, amb Fals i Camps i Caselles en la ribera del seu nom afluent del Cardener; VACARISSES, en la muntanya en la part esquerra del Llobregat; RELLINARS, amb La Boada al peu de la muntanya de Sant Llorenç; MURA, en el vessant de la pròpia muntanya; TALAMANCA, en la vall de sa pròpia ribera; NAVARCLES, en la plana; SANT FUCTUÓS DE BAGES, junt amb Sant Benet de Bages. A Sant Benet de Bages hi ha un antic monestir romànic de l'ordre de Sant Benet que és una de les joies més preuades de la comarca de Bages i Olzinelles; ROCAFORT, junt amb Pont de Vilumara, el primer a la muntanya i el segon al peu del Llobregat; RAJADELL, amb Monistrol de Rajadell, Vallformosa i Sant Amans en la vall de la ribera de son nom; SANT SALVADOR DE GUARDIOLA, junt amb Salelles, situat en el pla; SANT MARTÍ DE TORRUELLA, en el pla junt amb Juncadella i Sant Joan de Vilatorrada; SANT MATEU DE BAGES, en el pla, sota la serra de Castelltallat, junt amb el poblet d'aquest nom; Coaner, Claret, Moyà i Saló del propi municipi, a l'altra part de la serra, pertanyen a la comarca del Cardener baix els conceptes tradicional, històric i topogràfic; llurs parròquies pertanyen ja al bisbat de Solsona; SANT VICENS DE CASTELLET, junt amb Vallhonesta;

SANTA CECÍLIA DE MONTSERRAT o de Marganell, en els faldars de la muntanya de Montserrat.

La conca hidrogràfica del Pla de Bages la constitueixen, com hem dit, els rius Cardener i Llobregat. El primer en entrar a la comarca més amunt de Súria i va recullint fins a sa unió amb el Llobregat els següents afluents per sa vorera dreta: la ribera de Garcés que baixa de l'indret de Sant Mateu de Bages i s'enforca més avall del Callàs; la de Fonollosa que baixa en distints brancals de la serra de Castellallat i desguassa prop de Vilatorrada; la de Rajadell que es forma de distintes torrenteres que s'originen en els confins de la Segarra i desemboca en el Cardener més avall de Manresa; la de Guardiola, provinent de la serra divisòria de Rubió i que barreja ses aigües en amunt de Castellsalí; totes porten la direcció general de ponent a llevant. Per sa vora esquerra els afluents del Cardener són de poca importància; el més important és el Tordell o riu del Terme que forma límits amb les comarques del Cardener, Bergadà i Bages, tenint ses fonts més altes en les serres de Viver i de Merola; desguassa en el Cardener, més avall de Súria.

Els afluents de l'esquerra del Llobregat són: El torrent de les Cigales i el de la Torra, provinent de la serra de Pinós que enforquen el primer aigües avall de Navas i el segon a Sallent; la Gavarrera que recorre el Lluçanés i part del Moyanés, recull el riu Sec o Matrubí i es barreja en el Llobregat prop del Pont de Cabrianes; el riu Colarda o ribera de Calders, provinent del Moyanés que rep dins de la comarca la ribera de Talamanca i desguassa prop de Navarcles; la ribera de Mura que baixa de la serra de Sant Llorenç; les riberes de Sarell, Rellinars i Sanana de poc recorregut i escassa importància. En la vora dreta recull: el torrent de Balsareny que ve del coll de Sant Feliu i la ribera de Riudor que es forma sota Castellnou de Bages i desguassa prop del monestir de Sant Benet de Bages.

El Pla de Bages té bona riquesa agrícola en terrenys de secà i de regada i ses hortes donen fruits excel·lents i abundosos. En la part muntanyosa hi ha bones cullites de grans i de llegums i pastures per al bestiar. La vinya està estesa per tota la comarca i es cull oli en gran part de la mateixa. La cria del bestiar dóna bons rendiments i són molt apreciades les carns i els embutits, que es fan a Manresa, Artés, Calders i altres llocs.

La indústria és una de les principals fonts de riquesa i els rius estan aprofitats per a la utilització de la hulla blanca. Totes llurs voreres estan rublertes de fàbriques, algunes d'elles molts importants.

La principal indústria és la fabricació de filats i teixits de cotó. Hi ha fabricació de perfumeria a Artés; de gaseoses i mosaics a Monistrol; i fundició de metalls a Sallent. A Monistrol hi ha una fàbrica de culleres utilitzant els boixos de la muntanya de Monserat.

Creua la comarca el ferrocarril de Barcelona a Lleyda i Saragossa que hi entra per Monistrol i en surt per Rajadell i el ferrocarril de Manresa a Berga i Guardiola. Una bona xarxa de comunicacions rodades enllaça a Manresa i la comarca; la carretera de segon ordre de Manresa a Vich; la de tercer ordre de Manresa a Berga; les provincials de Manresa al Bruch per càn Massana i la de Manresa a Esparraguera; la de Manresa a Terrassa per Talamanca i Navarcles amb brançal a Mura; la de Castellvell a Terrassa per Rellinars; la de segon ordre, de l'Estat, de Sabadell a Prats de Lluçanés, que passa per Monistrol de Calders, Calders, Artés i Horta; la de Moyà a Súria que passa per Balsareny; la de Sallent a Artés i Calders; la de Manresa a Pont de Vilumara; la de Manresa a Sampedor, Pont de Cabrianes i Calders amb un brançal més amunt de Pont de Cabrianes que enllaça la de Monistrol a Monserat amb la de Manresa a Vich. Cap carretera travessa la part de ponent comunicant amb la Sagarra; falta terminar la de Súria a Calaf i la de Manresa a Igualada per Guardiola i la serra de Rubió.

Coronen el circuit de la comarca gran nombre de castells més o menys enrunats, alguns gairebé desaparescuts, els quals donen orientació i ajuda per la delimitació de la comarca; el de Balsareny curosament restaurat amb ample pati, espaioses cambres, bells finestrals gòtics i elegant emmarletat pertanyia als barons de Balsareny i últimament al marquesat d'Alós; els de Castellnou de Bages de Castellet i d'Artés eren de la senyorial jurisdicció dels bisbes de Vich; el de Súria que presenta encara venerables ruïnes i el de Castellvell i el de Castelltallat i el de Pals havien pertangut als ducs de Cardona; eren reialencs el de Callàs, el de Guardiola, el de Castellar en el confí de la Sagarra, el de Mura i els de Cornet i Calders; pertanyia el de les Planes en la serra de Castelltallat als Barons de Finestrals, el de Castellfullit del Boix a l'Hospital de Barcelona, el de Castellgalí als comtes de Fonollar, el de Rocafort al monestir de Bages i a llurs propis senyors els de Castellet i Talamanca.

A més dels castells coronen també els cims de la comarca distints santuaris, essent entre ells de senyalar el de la Mare de Deu de Balsareny, el del Grau a Fonollosa i el de Fussimanya a Sallent, renomnats en la rodalia.

Són de senyalar a més les restes romanes i prehistòriques trobades en distints indrets, mereixent especial interès el basament de la Torra del Breny.

CÉSAR A. TORRAS †

El Congrés dels Pirineus del "Club Alpin Français"

L'anyal Congrés del «Club Alpin Français» s'ha celebratenguany als Pirineus, i s'ha descapdellat des de Luchon fins a Barcelona a través la Cerdanya, el Pirineu Català i el Rosselló.

La Comissió organitzadora del Congrés havia pregat insistentment al nostre CENTRE la tramesa d'un delegat, al menys durant el temps que el Congrés es desenrotllés en terres catalanes, havent recaigut aquest nomenament en el Secretari de la Secció d'Esports de Muntanya, Sr. Josep M.ª Guilera.

En la primera part del Congrés, que tingué lloc pels voltants de Bagnères de Luchon, ostentà la nostra representació el soci delegat Sr. Comte de Saint-Saud. Un dels actes més importants que s'efectuaren fou la inauguració del refugi d'Espingo. Situat poc més amunt del llac de dit nom i a unes dues hores i mitja de les granges d'Astau, enllaçades amb Luchon per carretera, facilitarà en gran manera les ascensions als pics que formen el cercle d'Oô, així com també les travessies a Calhaouas, a la vall d'Astós i al veí cercle de Lys.

Nostre delegat Sr. Guilera es reuní amb els congressistes el dia 18 de setembre a Font Romeu, en la segona part del Congrés i les seves aficions muntanyenques el feren inscriure en el grup A, capitanejat pel simpàtic i formidable excursionista Mr. Jean Arlaud, de Toulouse.

Els congressistes estaven dividits en tres categories o agrupaments: el grup A o d'alta muntanya, que duia a terme les ascensions i grans curses; el grup B o excursionistes, el programa dels quals era més moderat i alternava la marxa a peu amb les excursions en autocar, i finalment el grup C o turistes, que viatjaven sempre en autocar o ferrocarril. A Font Romeu eren aplegats aquella nit els

grups A i C. Després d'un exquisit sopar Mr. Castex va obsequiar els assistents amb un xampany d'honor, felicitant-se que el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA hagués tramès un delegat al Congrés i bevent per les dues entitats agermanades, el C. E. de C. i el C. A. F.

El dia 19 fou dia de repós, visitant-se Bourg Madame i Puigcerdà. L'endemà fa el grup A l'ascensió al Puigmal, davallant a pernoctar a Núria. El dia 21 es desperta claríssim, contrariament al dia anterior, i això fa que puguin disfrutar des del pic de la Fossa del Gegant d'un panorama hermós vers Catalunya, cridant-los sobre tot l'atenció la silueta de l'original Montserrat, ço que fa decidir alguns a pendre part en la tercera part del Congrés o sigui la que tingué lloc a nostra ciutat. Pugen als pics de la Vaca, dels Gorgs i de l'Infern, seguint la carena cap al Bastiments i cap al Gra de Fajol. Tornen cap al coll de la Marrana i baixen a fer nit al Xalet d'Ull de Ter on trobaren els consocis Srs. Joaquim Rubió i Linati, que en delegació del CENTRE havien anat a rebre'ls, passant tots junts una tarda ben agradable. A l'hora de sopar fou servit un suculent àpat, molt celebrat i després en nom del CENTRE fou oferta una copa de xampany als congressistes, bevent a la salut del C. A. F. Malgrat haver fet tots plegats una jornada una mica forta, la conversa es perllongà força estona més i els francesos s'emportaren un record immillorable d'Ull de Ter.

El dia 22 anaren d'Ull de Ter a Thuès per les gorges de Carencà. Les boniques i estretes gorges es precis travessar-les actualment per estrets taulons i movedisses passarel·les que estan ben lluny d'oferir una relativa seguretat al vianant. L'antic camí forestal construït arran de riu ha sigut emportat per complet per la força de les aigües i ara s'ha aprofitat per poder transitar per allí una petita i vella canalització aèria, tota ella de fusta, per on es feia baixar abans per l'impuls de l'aigua la fusta d'una serradora. Cal avisar, doncs, als excursionistes aquest canvi, puix l'itinerari que senyala la guia del «Pireneu Català» resulta ara en aquest tros ben diferent de la realitat.

De Thuès anaren, en tren i auto, al Vernet on se reuniren per primera vegada tots el grups. Aquella nit es celebrà el banquet amb què obsequiava els congressistes la Secció dels Pireneus Orientals, essent oferta la presidència de l'àpat al nostre representant senyor Guilera.

L'endemà el grup A es traslladà al Xalet dels Cortalets pel coll de Juell i la ruta forestal de Balatg, i el dia 24, amb bon temps, es feu l'ascensió a la pica del Canigó, pel clot de la gelera, pujant

per la bretxa Durier. Amplíssim panorama de planes i de muntanyes, sobre tot cap a la regió d'Ull de Ter i vers tot el Carlit i serres de Madres. La davallada s'efectua vers Cadí fins Marialles, baixant cap a les salvatges i abruptes gorges del Cadí.

Aquella mateixa tarda es reunien de nou els congressistes a Perpinyà, on la Secció del Canigó i el Sindicat d'Iniciativa de la ciutat havien organitzat en llur obsequi un banquet, arribant els comensals a un centenar. El saló del Gran Hotel era decorat i il·luminat esplèndidament i ornaven la taula rams de flors i paneres de fruita del Rosselló, lligades amb cintes de les colors de França i Perpinyà. En la taula d'honor figuraven MM. Mengel, president de la Secció del Canigó; Nicolau, president del Sindicat d'Iniciativa; general Daydrein; Babillot, secretari general de la Prefectura; Denis, batlle de Perpinyà; Zündel, Castex i Deroye, presidents de Seccions del C. A. F.; Guilera, delegat del CENTRE; Arqué, president de la Chambre Syndicale; Alex, president del Cercle du Commerce; els Drs. Arlaud, Parahy, de l'Automòbil Club del Rosselló; el nostre consoci Dr. Mingot de Banyuls, etc.

El menú fou triat entre el més selecte i finit el banquet, Monsieur Mengel llegí un extens i bell parlament d'alabança a la terra i al caràcter català, essent molt celebrat. Dedicà un sentit record al nostre difunt president En César August Torras recordant que era l'autor de les més completes guies de les muntanyes del Vallespir i del Conflent. Parlaren després el Dr. Nicolau, Mr. Denis, batlle de la ciutat, el general Daydrein i altres. «Els Cantaires Catalans» donen a conèixer algunes cançons populars.

Tot seguit els invitats es traslladaren al «Cercle du Commerce», puix la «Chambre Syndicale des Commerçants» els havia preparat una recepció, servint-se un xampany d'honor. Allí continuaren els discursos. Mr. Alex va cantar les muntanyes i les costes catalanes. En nom del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA el Sr. Guilera va remercier coralmnt les atencions que tots aquells dies estava rebent per part del C. A. F. Després ja en la nostra parla s'adreçà als catalans allí presents, dient-los el molt que li havia plagut la seva muntanya, prometent-los tornar a l'hivern amb els companys de la Secció d'Esports i invitant-los a que ells vinguessin igualment a les nostres muntanyes. El Dr. Parahy té la delicadesa de contestar en català, continuant després en francès; parla després el Dr. Pangon i finalment M. Alex tancà la sèrie de parlaments amb un eloqüent elogi a l'excursionisme.

Un grup força nombrós de congressistes segueix la tercera part

del Congrès i surt a Perpinyà el dia 25 amb l'exprès que arriba a nostra ciutat a dos quarts de vuit del vespre.

Molts elements de la Junta Directiva i de la Secció d'Esports van a rebre'ls a l'estació de França, fent-se les corresponents presentacions i donant-los la benvinguda. Tenim allí el goig de saludar, entre altres, MM. Maurice Gourdon, Zündel, Deroye, Dutard, Hubin, així com distingides senyores i senyoretetes.

Al vespre del mateix dia té lloc en el local del CENTRE una recepció íntima, durant la qual els és ofert un *lunch* i rams de flors a les senyores expedicionàries. Abans de la sessió de projeccions del Pireneu i Montserrat, que com a preparació a l'excursió de l'endemà se'ls ha organitzat, l'ex-President Dr. Lluís Llagostera en un fàcil i correctíssim francès dóna la benvinguda als hostes.

El dia 26 tingué lloc l'excursió a Montserrat, anant-hi per Martorell i d'allí en auto fins al monestir. Amb el funicular pujaren a Sant Joan on es feu el dinar, anant després a Sant Jeroni, podent així admirar l'original muntanya, única al món. Visitada la Basílica amb la Verge, muntaren de nou a l'auto fins a Martorell per Monistrol i Esparraguera, havent fet la volta sencera a la muntanya. Foren acompanyats pels socis Srs. Ribera, Rubió, Reparaz i Estasen.

Dedicaren el dia 27 a visitar els monuments arquitectònics de la ciutat com la Catedral, Palau de la Generalitat, Casa de la Vila. Altres congressistes visitaren el Museu d'Art del Parc, admirant les pintures romàniques de les esglésies pirenenques de Bohí i de Tahull. Després feren tots una volta pel port amb una llanxa motor del Real Club Marítim que fou posada a nostra disposició, mercès a les gestions de l'amic Sr. Elias Juncosa, al qual el CENTRE resta ben agraït per la cooperació que tots aquells dies ens aportà.

Després de dinar fou visitada la «Sagrada Família», anant seguidament als jardins de Montjuich i aprofitant l'anada a dit lloc es visità l'Exposició del Moble, on fou ofert als congressistes un petit refresc i a les senyores una garba de flors.

Sense perdre temps es retornà a ciutat i a les vuit del vespre es sortia cap al cim del Tibidabo, podent admirar des de la terrassa superior l'espectacle de la urbs il·luminada. Al saló del restaurant es reuniren més de 70 comensals socis tots del CENTRE, ultra els visitants del C. A. F. A l'hora del xampany l'ex-President Sr. Llagostera regregracià en francès la visita i expressà el desig unànim d'una més gran compenetració per l'obra comú dels amants dels Pireneus, aixecant la copa en honor del veterà alpinista Mr. Gourdon. Li contestà en català Mr. Dutard, qui després de dedicar un record

al nostre gran Torras, convidà els assistents a concórrer a les festes que pel pròxim any organitza el C. A. F. amb motiu del seu cinquantenari. Cloguè els brindis Mr. Zündel, el qual regracià les atencions rebudes i dirigí entusiastes elogis a l'obra del CENTRE. Amb aquest acte fou clos el Congrés.

L'endemà en l'expres del matí retornaren a França nostres amics anant a acomiadar-los una nombrosa comissió de socis.

Fem vots perque l'estada a casa nostra els hagi sigut ben agradable i perque aquesta última part del Congrés sigui una anella més en la cadena d'actes de germanor que venen succeint-se entre els pireneistes del «Club Alpin Français» i del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.

Itineraris d'algunes excursions fetes per socis del Centre ⁽¹⁾

EXCURSIÓ EFECTUADA SOL A LES ALTES VALLS DE L'ARIÈGE
PEL SOCI SR. MIQUEL GONZÁLEZ LLUBERA

8 Juliol.—Barcelona.—Sortida, 6 matí pel correu Sant Joan Abadesses, Puigcerdà 12'30; La Tour de Carol; Porté, arribada 19'30.

9 juliol.—Porté (1.623 m.). Coll de Puimorens, Estany de Fontnegre, Port negre, *Pic negre d'Embalira Occidental* (2.812 m.), Fonts de l'Ariège (2.315 m.), Port de Framiquel (2.445 m.), Bordes d'Embalira o de Regi i Soldeu. 8 hores.

10 juliol.—Soldeu (1.862 m.), Bordes d'Incles, Pla de Siscaró (2.120 m.), *Pic de Joucla o Jouglan* (2.675 m. ?), descens per un corredor de neu vers als estanys de Joucla (2.250 m.), Port de Joucla (2.525 m.), Estany francès de Joucla i Cabana de Garseing (1.960 m.). 9 hores.

11 juliol.—Ascensió a la *Pica de Mont Ru o Pic de Rulle* (2.788 metres) per una canal nevosa i glaçada situada a l'occident de l'aresta NE. Descens per una canal occidental vers a l'es-

(1) En aquesta secció sols s'esmenten els itineraris que tenen interès per tractar-se de regions poc visitades pels nostres consocis.

tany francès de Joucla (glaçat) i retorn a la cabana. 6 hores 30 m.
12 juliol.—Cabana de Garseing (1.960 m.), Jaça d'Aston (1.700 m.), Coma de Varilhes, *Pic de Cabaillère* (2.572 m.), Coll de Coma d'Ose (1.980 m.), Estany de Coma d'Ose, Jaça de la Rebenne (1.800 m. ?) i Cabana de Quioules (1.650 m.). 7 hores.

13 juliol.—Jaça de Quioules, Gorja de Quioules, Jaça de la Fruitière, La Reglat, Aston (580 m.) i Les Cabannes (533 m.). De Les Cabanes a Tarascó s/ Ariège en carril. 5 hores.

14 juliol.—De Tarascó a Larramade-Siguer en carril. Siguer 745 metres), Sarradel (865 m.), Gorges de Brouquenat, Jaça de Brouquenat de Dalt (1.650 m.), Jaça de la Mastière, Coma d'Unarde, estany de Peyregrand (1.840 m.), Pla de Belestà (2.078 m.), Port de Siguer (2.365 m.), Ascensió del *Pic de Rialp* (2.903 m.), sense sac, en 2 hores 30 m., anar i retorn per la Cresta d'Arial. La Rabassa i el Serrat (1.560 m.). 9 hores 30 m.

15 juliol.—Al matí ascensió de l'*Estanyó* (2.911 m.) per la ribera i cabana de Sorteny i l'Aresta occidental. De l'Estanyó al *Serrera* (2.911 m.), per la cresta del mateix nom. Del *Serrera* al Serrat pels Meners de Sorteny i l'estany del mateix nom. 7 hores 30 m.—A la tarda. Del Serrat a la Coma del Rat de baix per la vall del Balira del nord, 3 hores 30 m.—Nit al ras, a 1.960 m.

16 juliol.—De la pleta o bivac al Port del Rat (2.525 m.), Orri de la Cruz o de Labinas (1.846 m.), Orri de Carlat (1.735 m.) Pla de Nisat, Marc, Emperrot i Auzat (740 m.). 8 hores.

17 juliol.—Al matí, passeig als Estanys de Bassiès, 2 hores.—A la tarda, d'Auzat a Tarascó. Arribada d'En Maristany i En Bierge. De Tarascó a Auzat. D'Auzat a Marc.

18 juliol.—S'abandona l'ascensió de la Pica d'Estats a causa de la pluja i de la boira; en canvi decideixen sortir a la matinada següent vers la terra baixa, per continuar l'excursió pel Pireneu Central i la Maladeta.

EXCURSIÓ AL MASSÍS DEL PELVOUX EFECTUADA PELS

SRS. JOFRÉ VILA I LLUÍS ESTASEN

3 agost.—De Grenoble fins a La Bérarde amb autocar i dormir al refugi Carrelet.

4 agost.—Del Refugi pel coll des Avalanches a la *Barre des Ecrins* (4.103 m.) i pel coll des Ecrins a La Bérarde.

- 5 agost.—De La Bérarde al refugi del Promontoire (3.093 m.).
 6 agost.—Ascensió a la *Meije* per la muralla S. glacier Carré, grand Pic (3.983 m.) i travessia de les arestes vers al pic Central (3.970 m.) i descens al refugi de l'Aigle (3.445 m.).
 7 agost.—Del Refugi a La Grave.
 8 agost.—De La Grave amb autocar al coll de Lauteret i Grenoble.

EXCURSIÓ A LES ALTES VALLS DEL PALLARS I ASCENSIÓ AL MONTEIXO
 PELS SRS. NARCÍS RUCABADO, JOSEP FRANCH I SRA. F. C. DE FRANCH

- 13 agost.—Barcelona, Ripoll, Alp, Seu d'Urgell.
 14 agost.—Seu d'Urgell, La Trobada, Castellbó, Santa Creu, Sant Joan de l'Herm.
 15 agost.—Sant Joan de l'Herm, Montenartró, Llavorsí, Arahós, Ainet de Besan, Alins (8 hores).
 16 agost.—Excursió a la ribera de Tor.
 17 agost.—Alins, La Farga, Santa Maria de la Vall, Areo, Alins (3 hores).
 18 agost.—Alins, Areo, camí de Boet, Bordes de Crusos, ascensió al *Monteixo o Pui d'Areo* (2.905 m.) i davallada per la Pala del Pui (vessant O.), vers Areo i retorn a Alins (11 hores).
 19 agost.—Encontorns d'Alins.
 20 agost.—Alins, aiguabarreig dels Nogueres de Vallferrera i de Cardós, Ribera de Cardós i retorn (8 hores).
 21 i 22 agost.—Visites a les ermites properes a Alins.
 23 agost.—Nova excursió a Areo per investigar les creus de terme allí existents.
 24 agost.—Excursió a la vall del riu Tor.
 25 agost.—Visita a Ainet de Besan.
 26 agost.—Alins, Noris, Alins (2 hores).
 27 agost.—Descans.
 28 agost.—Alins, Ainet, Arahós, Llavorsí (3'30 hores) i amb auto fins a Sort.
 29 agost.—Sort, Tremp, Balaguer, Lleyda, Picamoixons i Barcelona.

ASCENSÍO AL MONT-BLANC FETA PEL SR. JOAQUIM FOLCH I GIRONA

(GUIES CHARLES I JEAN COUTTET)

13 agost.—Chamonix (2'30 matí). Bossons, Xalet de «Pyramides» (1.850 m.), descens i esmorzar. Cim de la muntanya de la «Côte» (2.600 m.). Gelera de Bossons i *jonction* amb la de Taconnaz. Refugi dels Grands Mulets, dinar i repós. Sortida del Refugi a les 10 nit.

14 agost.—Grand Plateau (2.932 m., termòmetre -15°). Observatori Vallot (4.362 m.), descans. Cim del *Mont-Blanc* (4.810 m., a les 7 del matí amb temps bo i horitzons sense cap núvol). Retorn pel mateix itinerari essent abans de les 11 als Grands Mulets i a les 3 a Bossons.

ASCENSIONS AL BALAÏTOUS I VIGNEMALE REALITZADES PELS

SRS. JOSEP PONS, JOSEP AMAT I ESTANISLAU PELLICER

23 i 24 agost.—Barcelona. Tardienta, Sabiñàigo i Sallent, on s'arriba a les 7 de la tarda.

25 agost.—De Sallent a la cabana de l'estany Respumoso per la Forqueta de Piedrafita. 4 hores 30 m.

26 agost.—Ascensió al *Balaïtous* (3.140 m.), per la bretxa Latour. Descens d'uns 50 m. per una canal que dona aigües a Bat-Crabère, seguint contornejant horitzontalment alguns contraforts fins a arribar a una bretxa que condueix al cap d'altra canal sobre la gelera de la Frondella; nou descens per dita canal, sortint d'ella als 50 m. i per cornises horitzontals atènyer altra bretxa que porta de nou als vessants de Bat-Crabère. Ràpid descens fins al peu de la Gran Diagonal. Roca *du coucher*. Volta a La Frondella i Respumoso. 10 hores.

27 agost.—De Respumoso pel coll de La Fache i vall de Marcaud a Cauterets. 9 hores.

28 agost.—De Cauterets al Refugi de l'Hourquette d'Ossoue.

29 agost.—Ascensió al *Vignemale* (3.298 m.) i descens a Gavarnie.

30 agost.—De Gavarnie al Refugi de Tuque Rouye amb temps tempestuós.

31 agost.—S'abandona el projecte d'ascensió al Marboré a causa de la tempesta i pel port i vall de Pineta es va a pernoctar a Bielsa.

1 i 2 setembre.—Bielsa, Barbastre, Montçó i Barcelona.

EXCURSIÓ PELS ALPS REALITZADA PEL SR. E. RIBERA LLORENS

- 4 setembre.—Paris, Lausanne, Visp i Zermatt.
 6 setembre.—Zermatt, Gornergratt (2.102 m.).
 7 setembre.—Zermatt, Schwarz-See i Refugi Belvedere (3.300 m.).
 8 setembre.—Refugi Belvedere i escalada al *Cervin* (4.505 m.),
 per l'aresta d'Hörnli i retorn pel mateix lloc.
 9 setembre.—Refugi Belvedere a Zermatt.
 10 setembre.—Zermatt a Riffelalp (2.213 m.) i gorges del Gorner.
 11 setembre.—Zermatt, Martigny, Chamonix.
 12 setembre.—Chamonix, Montalvert i Mer de Glace.
 13 setembre.—Chamonix a Grenoble.
 14 setembre.—Grenoble al Coll de Lauteret.
 15 i 16 setembre.—Estada a Grenoble esperant que millorés el
 temps per fer la travessia de la Meije des de La Bérarde a La Grave.
 17 setembre.—Retorn a Barcelona.

Bibliografia

JEAN ARLAUD.—*L'Entraînement Sportif à l'Alpinisme*.—Un volum en VIII, XV+196 pp. i 5 fotografats. Toulouse. Imprimerie Ouvrière. 10 francs.

JOAN ARLAUD ens descriu de mà de mestre ço que cal fer per ésser un bon alpinista, dividint el seu treball en tres capítols que anomena «La vida a l'alta muntanya, Estudi de l'entrenament, i Higiene de l'Alpinista». Cada un d'aquests capítols és força interessant, però més que cap d'altre el segon d'ells, ja que està tot ell fet amb un criteri científic i pràctic, valent-se dels procediments més moderns que es coneixen per judicar del grau d'entrenament tot i vetllant per la salut més perfecta. Els perills així com els petits accidents de l'Alpinisme estàn descrits amb exactitud i els consells i remeis que dona tenen un valor positiu. Recomanem amb molta insistència el capítol, «Necessitat de la vetlla mèdica en l'entrenament pels esports» a tots els que organitzen curses de muntanya i així estalviaran més d'un home i milloraran el pervindre de molts d'altres. Aquest llibre mereix ésser llegit i els seus consells seguits per tot aquell que sent l'Alpinisme. Nostra enhorabona a En Joan Arlaud.

DR. RAFEL DEGOLLADA

Crònica del Centre

OCTUBRE 1923

JUNTA GENERAL EXTRAORDINÀRIA.—Havent quedat vacant el càrrec de President per la sensible dimissió del Sr. Rafel Patxot i Jubert, la Junta Directiva convocà pel dia 12 Junta General extraordinària de socis per tal de designar la persona que devia substituir-lo. Fou nomenat en dita sessió per la Presidència del CENTRE el Sr. Joan Ruiz i Porta que ja venia ocupant un càrrec de vocal en la Directiva.

EXPOSICIÓ «FLORESTA PEARSON».—Abans de la inauguració oficial del curs fou cedit el saló d'exposicions per mostrar-hi les fotografies concorrents a un concurs convocat per la «Floresta Pearson». Aquesta exposició resultà ben interessant.

Noves

POSTALS DEL PIRENEU CATALÀ. SÈRIES VI^a i VII^a.—Han aparegut i s'han posat ja a la venda aquestes dues col·leccions de postals que, com havíem anunciat, corresponen a la regió de Caldes de Bohí i als Pireneus orientals respectivament. Està formada la sèria VI^a per un hermós recull de fotografies degudes a nostres consocis Srs. Ignasi Canals, J. M.ª Guilera i J. M.ª Estasen, els temes de les quals són: L'Establiment de Caldes de Bohí; Estany de la Llebreta; Aigües-Tortes (2); Riu de Sant Nicolau; Estany Llong; Estany de Cavallers; Estany Negre; Estany Travessany; Biciberri i Serra de Tumeneia; Biciberri septentrional i meridional; La Maladeta des del Biciberri.

Quant a la VII^a sèrie ve integrada per reproduccions de negatius dels Srs. Ignasi Canals i Lluís Estasen, predominant-hi, al contrari de l'anterior, els temes panoràmics, la qual cosa permet formar-se força càrrec dels sis, temes orogràfics de la regió que s'il·lustra. Els títols de les postals són els següents: Comarcada d'Ull de Ter des del bosc de Coma Armada; Xalet d'Ull de Ter; La Vall de Carlat des del cim del Gra de Fajol; Panorama vers al Canigó des del cim de Gra de Fajol; el Gra de Fajol des del Puig dels Lladres; cercle d'Ull de Ter des del Coll de la Marrana; Panoràmica des del cim de Bastiments; Vall del Freser i cims de Torraneules; Cim de la Vaca; La Fossa del Gegant; Cims de Torraneules des de Nou Creus; el Puigmal i la vall de Núria des de Nou Creus.

Als socis del CENTRE se'ls farà el descompte de 20 per 100 acostumat en aquesta classe d'edicions.

EXPOSICIÓ ICONOGRÀFICA MARIANA.—El «Centre Excursionista de Vich» està organitzant un concurs fotogràfic sobre el tema que s'esmenta, pel qual nostre CENTRE té ofert un premi i un de nostres consocis, el Sr. Joan Nonell

forma part del Jurat Qualificador. Molt ens plauria que dit concurs es vegés ben concorregut per part dels elements de la nostra entitat que estan en condicions de poder-hi prendre part.

XALET-REFUGI D'ULL DE TER.—El nombre de visitants a dit Xalet durant la passada temporada d'estiu ha estat ben satisfactori, com pot veure's per les dades següents:

Socis	86
No socis.	494
Transeünts	145

o sigui, en conjunt, 725 persones, havent-n'hi pernoctat 580.

AVIS ALS SOCIS CATALANS DEL C. A. F.—La Direcció del «Club Alpin Français» ens prega que fem avinent als seus socis residents a Catalunya que, segons el seu reglament, per donar-se de baixa de l'entitat és necessari comunicar-ho abans del 31 de desembre de cada any, del contrari els serà cobrat el rebut de l'any següent. Igualment ens demana fem públic que per ingressar-hi és precís, almenys, demanar-ho amb un mes d'anticipació a la data en que es desitgin utilitzar les avantatges que dimanen de la condició de soci.

ATLAS LINGÜÍSTIC DE CATALUNYA.—Aquesta importantíssima obra que ve editant la Secció Filològica de l'«Institut d'Estudis Catalans» i de la qual se n'ha publicat ja el primer volum, ha entrat a formar part de la nostra Biblioteca i està a disposició dels socis que els sigui convenient consultar-la.

EXPOSICIÓ MONOGRÀFICA DE LA MALADETA A TOULOUSE.—Amb ben poc temps d'anticipació ha sigut invitat el CENTRE a concòrrer a l'exposició que el «Club Alpin Français» organitza a Toulouse sobre la Maladeta amb motiu de la reunió que la Federació Internacional de Societats Pireneistes ha convocat pels pròxims dies 3 i 4 de novembre. Malgrat la manca de temps ha pogut ésser recullit un bon aplec de pulcres ampliacions d'aquel massís que, creiem, deixaran en bon lloc el nom del CENTRE. Aquesta interessant col·lecció ingressarà, un cop finida l'exposició al Museu Pirenenc del Château Fort, de Lourdes.

DELEGACIÓ.—Ha sigut delegat nostre consoci Sr. Comte de Saint-Saud perquè ostenti la representació del CENTRE en la reunió, esmentada en la nota anterior, que tindrà lloc a Toulouse.

LES COMARQUES NATURALS DE CATALUNYA.—Tenim avui la immensa joia de poder comunicar als nostres lectors que havent-se trobat entre els manuscrits de nostre mestre En César A. Torras un bon recull d'estudis de Comarques de Catalunya encara inèdits, la senyora vídua Torras ha volgut fer-ne mercé al CENTRE, per tal de poder continuar, fins on es pugui, la publicació de tan interessant treball. Com el lector haurà pogut observar en el present número se n'inserta ja un, però hem de fer avinent que malauradament no és ara ja possible fer-los revisar pel seu autor, com tenia ell per costum en vida. a l'objecte de posar al dia les dades que hi figuren. A la senyora vídua nostre més sincer agraiement.

Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aran)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES D'OCTUBRE DE 1923

TEMPERATURES A L'OMBRA				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES	
MITGES MENSUALS		MÀXIMA ABSOLUTA en 24 hores	MÍNIMA ABSOLUTA en 24 hores	MITGES MENSUALS A 0° I A LA GRAVETAT NORMAL	
8 matí	4 tarda			8 matí	4 tarda
10°6	15°6	27° (dia 19)	-0°5 (dia 5)	681.8 mm.	680.8 mm.
Oscil·lació extre- ma mensual . . . . . 27°5		MITGES MENSUALS		A 0° I AL NIVELL DE LA MAR	
Variació màxi- ma diürna (dia 30) . . . . . 19°5		18°6	7°14	764.6 mm.	762.2 mm.
				Màxima (dia 1) . . . 772.5 mm.	
				Mínima (dia 27) . . . 752.7 »	
				Oscil·lació extrema. 19.8 »	

HUMITAT RELATIVA

PLUVIOMETRIA

MITGES MENSUALS	8 matí	4 tarda		
Termòmetre sec.	10°6	15°6	Total d'aigua caiguda en el mes . . .	48.4 mm.
Termòmetre moll	9°1	12°3	Dia de major caiguda (dia 28)	19.2 »
Humitat (percentatge)	81.1	65.7	Intensitat per dia de pluja i neu	4.84 »
Dies de saturació	—	—	Total d'espessor de neu en el mes	— mt.
			Dia de major espessor (dia . . . . .)	— »
			Vent dominant en els dies de pluja i nevades.	NE.

VENT

DIRECCIÓ	8 matí	4 tarda	VELOCITAT EN 24 HORES	
Calma	0	0	Mitja mensual diària	54.639 k.
N.	2	5	Màxima absoluta (dia 22)	181.800 k.
NE.	7	18	Recorregut total en el mes	1.693.800 k.
E.	5	2		
SE.	7	2		
S.	3	1		
SW.	3	2		
W.	2	1		
NW.	2	—		

ESTAT DEL CEL

DIES	8 matí	4 tarda	DIES DE	NÚVOLS			NUVOLOSITAT	
				CLASSE	8 m.	4 t.	MITGES MENSUALS	
Serens	8	9	Pluja 10					
Nuvulosos	12	11	Boira 4	Cirrus 6	2		8 matí	4 tarda
			Rosada 8	Nimbus 6	5			
			Gebre	Stratus	1		5.7	5.6
			Calamarça	Cúmulus 2	4			
			Neu . . . . . ?					

Les anotacions diàries han estat preses pel G.^a Josep i revisades pel DR. M. FAURA I SANS.